

Jim Crace
Oogst

2015
Uitgeverij XL
Zoetermeer

Hoofdstuk 1

Twee rookpluimen in een tijd van het jaar waarin het te warm is om te stoken, verrassen ons bij het ochtendgloren, althans degenen onder ons die geen schelmenstreken hebben uitgehaald in het donker. Ons land gaat van top tot teen gehuld in vlammen. Aan de andere kant van de greppels die onze akkers afbakenen, in de beschutting van onze bossen, op gemeenschapsgrond waar gisteren nog niemand was om rook te doen opstijgen, hebben enkele nieuwkomers bij het behulpzame schijnsel van de volle maan hun hut gebouwd – vier primitieve muren met een stukje dak – en het verste van deze twee vuren ontstoken. Hun vuur is vochtig. Ze zullen er nat loof op hebben gegooid om een zo zwart mogelijke rookpluim te verkrijgen, teneinde niet door ons over het hoofd te worden gezien. De rook vormt een zuil die nauwelijks afdrijft of dunner wordt voor hij het bladerdek ontstijgt. De boodschap luidt: er zijn nieuwe burens gearriveerd, ze hebben een hut gebouwd, ze hebben een erf ingericht, ze kennen de mores en de wet. Deze eerste rook geeft hun het recht te blijven. We zullen zien.

Maar het is de tweede rookpluim die ons naderbij roept, die maakt dat wij op deze rustdag vroeg in de ochtend naar buiten rennen, naar het huis van meester Kent. Vanuit de verte is deze rook bleek. Niemand heeft

er loof aan toegevoegd om hem donkerder te maken. Maar de vuurzee zelf is minder bleu. Die is onstuimig. Het is hout dat brandt, dat is zeker. Maar oud hout, langgeleden gekapt. Je ruikt de jaren. We vrezen dat het de hofstede is die in brand staat en dat wij ter verantwoording zullen worden geroepen omdat we erdoorheen zijn geslapen. We kunnen maar beter wat uitvluchten achter de hand hebben. Dus mochten we vanochtend in onze slaap het kraken van de balken en spanten hebben gehoord, dan zullen we dat voor het gebruikelijke rumoer van bomen en wind hebben gehouden of voor het zwoegen in onze dromen of voor het kreunen van onze botten. Gisteren was het einde van de oogsttijd, de laatste schoof. We dachten ruim te kunnen uitslapen vanochtend, met zware schouders uiteraard, maar met licht gemoed. Ons geluk heeft ons doof gemaakt, zullen we zeggen. Pas toen we Willowjack, de favoriete roodbruine merrie van de meester, zo geschrokken hoorden hinniken vanwege de rook, werden we wakker en schoten we te hulp. Dat we te hulp moesten schieten, stond vast, want niemand wil de hofstede kwijt.

Nu we bij de omheinde weiden en de gaard van de meester zijn, kunnen we het stro ruiken en proeven. De rook en de vlammen slaan niet uit zijn huis, maar uit zijn hooischuur en de staldaken. Zijn mooie, beschilderde duiventil is al verdwenen. We verwachten

de sneeuwwitte vleugels van zijn tamme duiven in de rookgrijze lucht te zien. Maar er zijn geen duiven. Ik weet meteen wie hiervoor verantwoordelijk zijn. Toen Christopher en Thomas Derby, onze enige tweeling, en Brooker Higgs gisteravond uit het bos terugkwamen, leken ze me iets te voldaan, al brachten ze geen gevogelte of konijn mee voor in de pan en zelfs geen brandhout. Voor zover ik kon zien, bestond hun enige buit uit een grote, bijna gewichtloze zak en onbetamelijke lachbuien. Ze waren op paddestoelenjacht geweest. En zo te zien hadden ze enkele van de gevonden elfenmutsjes al rauw opgegeten. Ik had het zelf ook gedaan in de eerste zomer die ik hier doorbracht, een jaar of tien geleden, toen ik groener en minder beschroomd was, maar niet jong meer. Ik kan het me nog goed herinneren. Die smaak vergeet je nooit meer. Net als gisteren was de laatste schoof van de oogst van dat jaar gesneden en rechtop gezet. En net als vandaag hadden we een rustdag in het vooruitzicht, wat betekende dat ik kon uitslapen na mijn kattenkwaad. Dus ging ik er die middag samen met John Carr, mijn nieuwe buurman destijds en nog altijd, op uit om de heer te danken voor zijn gulheid door elfenmutsjes te zoeken in hetzelfde bos. Ik zal het nooit vergeten: de dansende lichtjes, de deinende bewegingen en de hilariteit, de halo's en de smeltende slierten om alles wat bewoog, de enorme onverschrokkenheid die ik voelde, de blijvende

angst (ja, zelfs nu nog) of hoe donkerblauw en vervolgens rood de maan werd die nacht. Ik wou dat ik daarna nog eens de moed had gehad om te proberen die maan terug te vinden.

Gisteravond, toen de tweeling en Brooker Higgs langs onze hutten kuierden en met paarse vlekken op hun vingertoppen naar ons zwaaiden, had ik die vrolijke mannen gevraagd: 'Nog wat gevonden?' Ze hadden direct de buit in hun zak laten zien, omdat ze te ver heen en te bedwelmd waren om die te verbergen, al wisten ze heel goed dat ik al jarenlang nauw verbonden was met de hofstede. Ik duwde de dot vochtige bladeren opzij en bekeek de paar overgebleven elfenmutsjes, die ze, denk ik, wilden bewaren voor latere uitspattingen, plus een flink aantal goudsjaaltjes, die, als je ze in melk stoofde en in de mond van een dode legde, zo lekker zouden zijn dat de dode abrupt weer tot leven kwam. Dat de zak zo vol leek, kwam door een enorme maanbol, waarvan de huid, zo zacht als kalfsleer, al sporen verspreidde en die al veel te geel en droog was om hem te koken. Waarom hadden ze die dan geplukt? Waarom hadden ze er niet gewoon een lekkere trap tegen gegeven? Wat waren dit voor grillige knapen?

Dit is wat er had plaatsgevonden. Het is mijn eigen inschatting, waartoe ik ben gekomen zonder hulp van koddebeier of magistraat, en dat is maar goed ook, want ons dorpje ligt zo ver van de stad dat zulke oordeel-

kundige wezens niet tot onze levende have behoren; we zijn te klein en we worden steeds kleiner. Onze laatste oogstdag was niet zo vreugdevol als hij had moeten zijn en dat was niet alleen omdat de aren zo schraal bleken. Een heer die we niet kenden, keek hoe we de gerst op onze akkers tot stoppels reduceerden; een bezoeker, een zeldzaam gebeuren, spannend en veront- rustend tegelijk. Wij maaiden met zeisen; hij werkte met penselen en met ganzenveren. Hij legde ons vast, zei hij, of preciezer gezegd, hij verkende ons land op verzoek van meester Kent. Hij hield zijn tekenplank schuin voor iedereen die het vroeg en liet de krabbels op zijn kaart zien, het netwerk van lijnen dat, zo zei hij, akkers en bossen voorstelde, de vierkantjes die huizen aangaven, de vennen, de paadjes, het jachtdomein. Het was een aardige man, hoor. Niet ouder dan een jaar of dertig en vrijwel net zo gekleed als de meester, niet voor zwaar werk, maar voor buiten: stevige laarzen, een kniebroek, een wambuis en een eenvoudige muts zonder veer, speld of insigne. Zijn baard was getrimd en met was in een punt gedraaid. Ik heb een smalle troffel die erop lijkt. De baard van een stedeling. De baard van een rijk man. En hij liep scheef, zijn linkerarm en -schouder waren stijf. Hij had een lijf dat niet erg geschikt was voor de voren en hobbels van een akker. Hij was een strompelaar. En zowel in zijn gezichtsuitdrukking als in zijn manier van lopen zag je

nog een spoor van een vroegere ziekte, vond ik. Maar ik ben nooit eerder een man met zo'n gulle lach tegengekomen. We konden alleen maar naar hem staren en ons zwijgend afvragen of dat gekras op zijn plank misschien ongewenste gevolgen voor ons zou hebben. Maar ondanks al die afleiding hadden we een belangrijke klus te klaren gisteren. Als we voldoende graan wilden hebben om het een jaar uit te zingen, moesten we het met wat zweet verdienen. De opbrengst van deze zomer was nog niet goed genoeg. Overvloed is hier getrouwd met Schraalte. Op de lagere, in de schaduw liggende akkerranden in het dal en op de enigszins verwaarloosde stenige hellingen zijn onze planten schriel gebleven, net zo klein, krom en zwak als onze hinkende bezoeker en dus het oogsten nauwelijks waard. Maar de hoge akker, waar we het gewas tot het laatst hebben laten staan, heeft er altijd veelbelovend uitgezien, vol leven. Sinds de lente hebben we met gekruiste vingers afgewacht tot de betere gerst gestaag afstand deed van haar groen en een gelige kleur aannam. Als je vanaf het pad naar beneden keek, over het netwerk van wilgen langs de beek, zag je de gerst op het achterste deel van ons veld fier rechtop staan en trillend in de wind eindelijk haar oker- en cadmiumtinten tonen, haar amber- en chroomgeel. En de geuren, die in deze trage zomer zo lang vaag en vochtig waren gebleven, werden nodig en zoet. Ze beloofden

bier en pap voor de winter. Het kafen de naalden van de gerstaren waren broos en droog genoeg om bij iedere beweging te ritselen en met tienduizend stemmen te fluisteren bij ieder zuchtje wind, bij iedere vluchtende haas, muis of vogel. ‘We hebben er genoeg van’, zeiden ze. ‘Onze koppen zijn nu rijp en zwaar. We zijn droog. Kom maar op met jullie zeisen en doe je akelige werk.’ Maaïen en roddelen. Dat is vaste prik. Op oogstdagen kan iedereen die een stel armen en benen heeft, met flink doorwerken zijn maal verdienen. Ons aantal is de laatste tijd zo geslonken dat geen enkele bruikbare ziel kan worden gemist. Geen enkele hand kan het dorre stro ongeschonden doorstaan. De kinderen gaan vooruit, speurend naar het grijs van distels die onze roestgouden gerst hebben ingehaald, daarna lopen ze gebukt tussen de aren door, die even lang zijn als zij, en wieden de brandnetels, kaardebollen en zuring; de vuiltjes weghalen, noemen we dat. De breedste schouders zwaaien hun sikkels en hun zeisen door de dichte muur van halmen; hazen, patrijzen en mussen vluchten voor de messen uit; onze echtgenotes en dochters bundelen de schoven en binden ze op, maar niet te secuur – ze werken volgens het principe ‘tien voor de pot en een voor de raap’; onze stramme vaders vormen de stuiken; de zon begint te drogen wat we geoogst hebben. Ons werk wordt gewijd door de zon. Laat ik het zo zeggen: vergeleken met winterdagen of graafdagen

is het bevredigend werk, des te meer vanwege het gezelschap waarin we verkeren, want op dit soort dagen zijn alle gezichten die we kennen en liefhebben (evenals de gezichten die ik ken, maar niet onverdeeld aardig vind) op één plek bijeen, begrensd door gemeenschappelijke greppels en collectieve verwachtingen. Als we soms een hert horen, dat er met zijn gehoest om vraagt gevangen en gestoofd te worden, of een houtsnip, die erom smeekt te eindigen in een pastei, tillen we allemaal tegelijk ons hoofd op en kijken allemaal tegelijk in de richting van het bos; we richten ons allemaal tegelijk op en staren verwijtend naar de zon als die door een wolk wordt verduisterd; onze zeisen en ons handgereedschap klakken en hakken in koor. En alles wat we zeggen, wordt door iedereen gehoord. Dus er is openheid en jolijt.

Het gezamenlijke oogstwerk staat ons schunnigheden toe. Met het vallen van de gerst rijpt onze humor. Je kunt veilig hardop roddels verspreiden, je kunt veilig sarren en stoken. Wie gaat er vreemd? Welke bebaarde vrijgezel is veel te lief voor zijn geit? Welke weduwnaar (hierbij kijken ze mij aan) heeft zijn duim in het potje van iemand anders gestoken? Welke blozende jongeren zijn de 'wissels' van het dorp, dat wil zeggen, kinderen die in het bed van de een zijn verwekt en daarna in het bed van de ander zijn geboren? Wie bedrijft de liefde met appeltonnen? Wie is er met een zak